Eksperimenti v pripovedništvu, dramatiki in gledališču

V slovenskem pripovedništvu je po kratkem povojnem obdobju socrealizma v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja kvantitativno še prevladoval socialni realizem, toda vidni avtorji (Lojze Kovačič, Peter Božič, Andrej Hieng, Jože Snoj, Vladimir Kavčič, Boris Pahor in drugi) so vanj že vpeljevali modernistične prvine, le nekateri pa od začetka šestdesetih tudi značilnosti novega romana. Novostim in eksperimentiranju so bili najbolj naklonjeni mlajši pisci, Rudi Šeligo (*Stolp*, 1966, *Kamen* in *Triptih Agate Schwarzkobler*, oboje 1968), Dimitrij Rupel (*Na pol poti do obzorja*, 1968, *Bele sobe*, 1970), Braco Rotar (*Moloh*, 1968), Mate Dolenc (*Menjalnica*, 1970), Mate Dolenc in Dimitrij Rupel (*Peto nadstropje trinadstropne hiše*, 1972), Dušan Jovanović (*Don Juan na psu*, 1969) in zlasti Marko Švabić (*Sonce sonce sonce*, 1972).

V dramatiki je dogajanje v petdesetih in šestdesetih letih tesno povezano z literarnimi revijami (*Beseda*, *Revija 57* in *Perspektive*) ter gledališko skupino Oder 57 in drugimi neinstitucionalnimi odri. Spodbudile so nastanek poetičnih dram (Dominik Smole, Dane Zajc, Gregor Strniša in Veno Taufer), teznih iger (Primož Kozak), »iger o Špancih« Andreja Hienga in absurdističnih grotesknih dram Petra Božiča. Radikalnejši odmik od meščanske drame in akademske dramaturgije v smer ludizma se je začel že 1963 z igrama *Predstave ne bo* in *Norci* Dušana Jovanovića. Pred dramsko besedilo *Znamke, nakar še Emilija* (obj. 1970) je npr. Jovanović z velikimi črkami programsko zapisal: »Igrajte se vsi, ki v igri sodelujete.«

Dušan Jovanović je tudi ena osrednjih osebnosti eksperimentiranj Gledališča Pupilije Ferkeverk. Razvilo se je iz delovanja pesniške skupine 441 (Ferdinand Miklavc, Denis Poniž, Ivo Svetina), ki je začela nastopati že 1966 in se je 1968 razširila ter preimenovala v skupino 442. Leta 1969 je Jovanović režiral pesniško predstavo Žlahtna plesen *Pupilije Ferkeverk*, prej izključno moški »zasedbi« pa se je pridružilo nekaj deklet. Naslednjemu preimenovanju v Skupino 443 je 1969 sledila premiera predstave *Pupilija, papa Pupilo pa pupilčki*, ki jo je prav tako režiral Jovanović, v njej pa so nastopali zvečine amaterski igralci. Ta predstava je izjemno odmevala v medijih, zaradi odklonilnih kritik pa so bile ponovitve po prvi reprizi v Križankah onemogočene in naslednja je bila v menzi ljubljanskega študentskega naselja. Nato je do sredine 1970 nekajkrat gostovala po Jugoslaviji. Delo s preurejeno skupino (z istim imenom) je nadaljeval Tomaž Kralj.

Tradicionalno oziroma tako imenovano literarno gledališče na Slovenskem sta radikalno razgibala še Eksperimentalno gledališče Glej, ustanovljeno 1970, ki se je zlasti v primerjavi s Pupilijo Ferkeverk, kjer so nastopali večinoma amaterski igralci, že bolj ali manj profesionaliziralo, in gledališče Pekarna (1971–1978), ki ga je ustanovil Lado Kralj s sodelovanjem Iva Svetine.

Naslovnica kratkoprozne zbirke Marka Švabića *Sonce sonce sonce* (1972), delo Milenka Matanovića

Švabić je v knjižnem prvencu zbral prozo, ki je konec šestdesetih izhajala predvsem v reviji *Problemi*. Tomaž Šalamun je v spremni besedi o njej zapisal naslednjo laskavo sodbo: »Marko Švabić je največji slovenski pisatelj.«

Šund roman Marka Švabića, *Problemi*, 1971–1972

Šund roman je prav tako delo Marka Švabića, verjetno najpomembnejšega pripovednika dolgega maja 1968; gre za modernističen, diskontinuiran niz heterogenih krajših besedil in fragmentov, ki so izhajali v nadaljevanjih od 1971 do 1972 v *Problemih*. Kot celota je bil ponatisnjen šele postumno 2006. Vanj je uvrščeno tudi besedilo *To je bila resnica*, ki v obliki nekakšnih dnevniških vpisov mimetično prikazuje odziv ljubljanskega kulturniško-intelektualnega kroga *Kataloga* na sovjetsko invazijo na Češkoslovaško, ponatiskuje protestno pismo proti njej, prikazuje pa tudi splošno vzdušje med prebivalci Ljubljane.

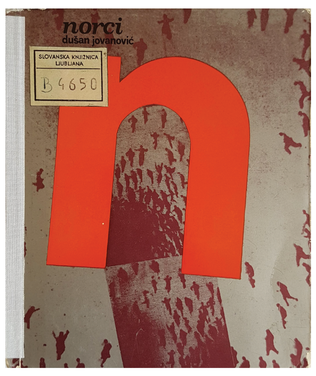

Naslovnica »zgodovinske igre« *Norci* (1970) Dušana Jovanovića, delo Matjaža Vipotnika

V ospredju *Norcev*, za izvedbo katerih je predviden simultani oder, je skupina študentov, ki jo družijo hipijevske vrednote, med njimi tudi geslo »Make love not war«. Ne glede na to se študenti pridružijo skupini norcev, ki so pobegnili iz norišnice in vodijo revolucijo z veliko streljanja proti establišmentu, tega pa predstavljajo vojaki in bivši revolucionarji na oblasti.

Jovanovićevi *Norci* v Slovenskem ljudskem gledališču Celje, 1971/72, režija Zvone Šedlbauer (fotografija Viktor in Božo Berk z dovoljenjem SLOGI)

Plakat za predstavo *Pupilija, papa Pupilo pa pupilčki* (z dovoljenjem SLOGI)

Avtorji predstave, grajene kot kolaž dvajsetih prizorov, so bili Milan Jesih, Matjaž Kocbek, Tomaž Kralj, Ivo Svetina, Dušan Rogelj in Dušan Jovanović, glasbena spremljava Tomaž Zorko, Lado Jakša in Milenko Arnejšek Prle, igrali pa so Barbara Levstik, Goranka Kreačič, Jožica Avbelj, Manca Čermelj, Meta Gorjup, Monika Žagar, Dušan Rogelj, Ivo Svetina, Matjaž Kocbek, Milan Jesih, Slobodan Valentinčič in Tomaž Kralj.

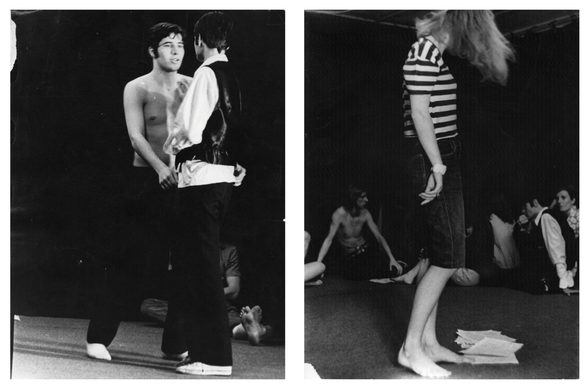

Fotografije predstave *Pupilija, papa Pupilo pa pupilčki* v študentskem naselju (z dovoljenjem SLOGI)

Na predstavi v študentskem naselju se je po ocenah prič zbralo kakih 1200 gledalcev.